

РОМАНИ ЛІ ЯН ПХОУ ТА ДЖ. С. ВОНГ: ІМІТАЦІЯ ТРАДИЦІЇ VS СТВОРЕННЯ НОВОЇ

Машченко Олена Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри порівняльної філології
східних та англомовних країн
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
helenamaschenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4555-490X

Мета – представити твори першого і другого покоління сіно-американських письменників не як «копіювання» і «імітацію» євроатлантичної літературної традиції, а як створення передумов зародження нових обрисів національних літератур.

Методи дослідження – історико-літературний, аналітичний, компаративний.

Результати. Американська література, написана авторами азійського походження, потрапила в поле зору літературознавців тоді, коли більша частина письменників, прозу яких сучасні теоретики літератури пов'язують з генезисом азійсько-американського канону, були практично забуті. Деякі уривки поезій і прози, написаних першим і другим поколінням азійців в Америці, були представлені лише в опублікованих у 70-х роках ХХ століття перших антологіях азійсько-американської літератури. Але по-справжньому глибока переоцінка і концептуально-теоретична оцінка творчості американських письменників азійського походження відбувається тільки тепер. Основне завдання дослідників цього строкатого крила американської літератури на зламі ХХ–ХХІ століть, виконання якого, до речі, далеко не завжди в результаті успішне, полягає в реєстрації тих особливостей, які виокремлюють азійсько-американську літературу всередині американської літератури. Це виокремлення відбувається через пошук зв'язків, в які вплетений історико-культурний досвід, з жанровими, сюжетними, нарративними традиціями літератур країн походження. Одночасно підкреслюється її «вторинність», «підробленість» у загальному контексті американської літератури. У результаті такого підходу твори американських письменників азійського походження виявляються затиснутими між двох всесвітів – євроатлантичної та південно-східноазійської літературно-художніх традицій.

Висновки. Зроблено висновки, що це фактично призводить до того, що будь-який з перших азійсько-американських текстів не може бути інтерпретований інакше, ніж «повторення пройденого». Замість цього література, яка зароджувалася на перехресті традицій і культур, слід виокремлювати як таку, для якої ці традиції є живильними джерелами, а не зразком-нормою. Це дасть можливість побачити в творах Лі Ян Пхоу і Дж. С. Вонг не імітацію чи повторення, а початок нової літературної традиції через переосмислення і деконструкцію вже наявних – євроатлантичної та південно-східноазійської.

Ключові слова: азійсько-американський, канон, Bildungsroman, імітація, образ, шаблонізація.

THE WRITINGS OF LEE YAN PHOU AND JADE SNOW WONG: TRADITION IMITATION VS. SHAPING THE NEW TRADITION

Mashchenko Olena Anatoliivna,
Candidate of Philological Sciences (Ph.D.),
Associate Professor at the Department of Comparative
Philology of Eastern and English-Speaking Countries
Oles Honchar Dnipro National University
helenamaschenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4555-490X

Purpose. The goal is to present the works of the first and second generation of Sino-American writers not as “duplication” and “imitating” the Euro-Atlantic literary tradition, but as creating the premise for the inception of new shapes (forms) of national literatures.

Research methods – historical-literary, analytical, comparative.

Results. American literature, written by authors of Asian descent, came to the attention of literary scholars when most of the writers whose prose modern literary theorists associate with the genesis of the Asian-American canon were practically forgotten. Some passages of their poetry and prose, written by the first and second generations of Asians in America, were presented only in the first anthologies of Asian-American literature published in the 70s of the 20th century. But a truly profound reevaluation and conceptual-theoretical evaluation of the work of American writers of Asian origin is taking place only now. The main goal of researchers of this motley wing of American literature at the turn of the 20th and 21st centuries, the implementation of which, by the way, is not always successful at the end, lies in the taxonomy of those features that distinguish its American literature. This segregation occurs through the search for

ties – in which their historical and cultural experience is interwoven – with the genre, plot, narrative traditions of the literatures of their countries of origin. At the same time, it emphasizes its “secondariness”, “counterfeitness” in the general context of American literature leads to the fact that the works of American writers of Asian origin find themselves tensed between two universes – the Euro-Atlantic and South-East Asian literary and artistic traditions.

Conclusions. This actually leads to the fact that any of the first Asian-American texts cannot be interpreted other than “covering old grounds”. Instead, literature, that, was born at the crossroads of traditions and cultures, should be set apart as one for which these traditions are nourishing sources, and not a model norm. This will make it possible to see in Lee Yan Phou’s as well as in Jade Snow Wong’s writings the beginning of a new tradition through the rethinking and deconstruction of both the Euro-Atlantic and South-East Asian ones.

Key words: Asian-American, canon, Bildungsroman, literary tradition, image, templating.

1. Вступ

Американська література, написана авторами азійського походження, потрапила в поле зору літературознавців на зламі XX–XXI століть. До того часу побачили світ романи «Жінка-воїн» (“The Woman Warrior”, 1976) та «Китайчуки» (“Chinamen”, 1980) М. Х. Кінгстон, «Клуб веселощів та удачі» (“The Joy Luck Club”, 1989) та «Дружина кухонного бога» (“The Kitchen God’s Wife”, 1991) Е. Тан, які отримали неабиякий читацький успіх та були високо оцінені американськими критиками. Проте більша частина письменників, прозу яких сучасні теоретики літератури пов’язують з генезисом азійсько-американського канону, були практично забуті. Опубліковані у середині XX століття романи «П’ята китайська дочка» (1945) Дж. С. Вонг, «Хлопець Ні-Ні» (1957) Дж. Окади, «Скуштуй чашку чаю» (1961) Л. Чу, оповідання Т. Морі були представлені лише у виданих у 70-х роках перших антологіях азійсько-американської літератури. Проте справжня оцінка і переоцінка творчості американських письменників азійського походження відбувається лише тепер.

2. Початок переосмислення азійсько-американського канону

Причини того, що значна кількість творів американських письменників азійського походження до кінця XX – початку XXI століття не отримала неупереджених літературно-критичних оцінок, по-перше, полягають у тому, що літературознавці, наполягаючи на «праві голосу» цих письменників, зосереджуються не на художньому, а соціально-світоглядному аспекті формування канону азійсько-американської літератури. По-друге, в пошуках художніх особливостей творів, визнаних зразками азійсько-американської літератури, вони звертаються до пошуку та систематизації літературного доробку, успадкованого і переломленого у творчості американських письменників азійського походження. Таким чином, весь теоретико-літературний інструментарій спрямований на з’ясування, наскільки в творах, наприклад, сіно-американських і японсько-американських письменників збережена китайська або японська художньо-естетична традиція. Або навпаки, наскільки їх художні пошуки відповідають запиту WASP (white Anglo-Saxon protestant) американця. Обидва ці дзеркальні принципи оцінки азійсько-американської літератури позначені вже в одній із перших опублікованих антологій «Азійсько-американський доробок: антологія прози і поезії» (“Asian-American Heritage: An Anthology of Prose and Poetry”, 1974) Девіда Ванда (David Hsin-Fu Wand) (Wand, 1974). В ній ранні твори азійсько-американських авторів поділені на дві групи: «войовничої молоді» (“militant”) на чолі з Френком Чіном та «політично поміркованих» (“politically moderate”) Д. Чанг, Дж. Окади і Р. Кіма, чий тексти апелюють до універсального колективного несвідомого, будуючи архетипну модель, що “... finds echoes and vibrations in world literature” (Wand, 1974: 9).

У монографії 1982 року провідного спеціаліста в галузі азійсько-американських досліджень Елейн Кім «Азійсько-американська література: знайомство з творами та їх соціальним контекстом» (“Asian American Literature: An Introduction to the Writings and Their Historical Context”) прослідковується збереження цього модусу оцінки азійського крила американської літератури. У роботі творчість першого та другого покоління письменників азійського походження розглядається не як зародження нової традиції через освоєння західного літературного канону, а як «...важливі документи індивідуальних відповідей на соціальний контекст усіх азійських американців та окремих спроб завоювати прийняття та розуміння певних сегментів групи» (Kim, 1982: 89).

Водночас книги, які певним чином були «нерегламентовані», не вміщувались у «затверджений» самими ж письменниками і теоретиками азійського походження канон, були остаточно виключені із парадигми існування азійського крила американської літератури. Серед таких слід насамперед згадати Суї Сін Фар з її модерністським оповіданням «Місіс Весняний Аромат» (“Missis Spring Fragrance”, 1912), М. Окубо з книгою «Громадянин 13660» (“Citizen 13660”, 1946), жанр якої веде походження від традиційних японських малюнків гіга і тоба-е, «літературну аномалію» (Freeman, 2014) С. Ц. Цзяна (Н.Т. Tsiang) з романами «Повішення на Юніон Сквер» (“The Hanging on Union Square”, 1935) та «І в Китаю є руки» (“And China Has Hands”, 1937). Кожен з вищеназваних письменників пропонував нові художньо-естетичні орієнтири американської літератури. Ф. Чун (F. Cheung), наприклад, вважає, що саме С. Ц. Цзян створив нову гібридизовану літературу, переробивши формальні та тематичні особливості китайської літератури, сучасної йому американської літератури та західних класиків: «Цзян є одним із ранніх і найпродуктивніших новаторів азійсько-американської літератури, який передбачив деякі відповідні методи, формальні прийоми та критичні стратегії, що стали характеристикою її традиції» (Cheung, 2011).

3. Формування нової традиції американської літератури

Зосередженість дослідників на пошуку відповідності азійсько-американських творів американській або китайській/японській літературній нормі призводить до того, що твори американських письменників азійського походження опиняються стиснутими між двох всесвітів, неймовірно багатих, впливових і вишуканих художніх традицій – євроатлантичної та південно-східноазійської. Це фактично призводить до того, що будь-який з перших азійсько-американських текстів не може бути інтерпретований інакше, ніж «повторення пройденого». Через це у вищезгаданій монографії Е. Кім повість Лі Ян Пхоу (Lee Yan Phou) «Коли я був хлопчиною в Китаї» (“When I Was a Boy in China”, 1887) охарактеризована єдино як спроба відкоригувати викривлені уявлення американців про азійців. Роман філіппінсько-американського прозаїка К. Булосана «З Америкою в серці» (1943), на думку професорки Єльського університету Л. Лоу (Lisa Lowe), будучи трактованим у рамках європейської традиції Bildungsroman, віддзеркалює всю азійсько-американську літературу як «мімікрію, імітацію, недорозвинене чуже» (Lowe, 1996: 45).

Насправді ж, намагання зрозуміти азійсько-американську літературу лише в контексті американської традиції загрожує такими ж зловживаннями, як і прочитання її виключно в термінах збереження традицій азійських літератур. «Коли я був хлопчиною в Китаї» Лі Ян Пхоу і «П’ята китайська дочка» (“Fifth Chinese Daughter”, 1945) Дж. С. Вонг – переконливі приклади того, як «імітацією» і «недорозвиненим чужим» виступає не власне текст як предмет літературознавчого дослідження, а теоретичні і методологічні рамки самого дослідження. Насправді, значимість книги Лі Ян Пхоу розкривається, якщо давати їй оцінку не як автономному паростку азійсько-американської літератури, а як фрагменту єдиного цілого. Книга Лі Ян Пхоу була першою із серії книг (усього їх було 22), написаних представниками різних народів, які проживали у США, для американських дітей. Назви цих книг були практично ідентичними: «Коли я був хлопчиною в Данії: літопис щасливих днів» (1923) данчанина Герлуфа Трулле-Стеенструпа, «Коли я була дівчинкою у Франції» (1925) французької Жоржетт Бєро, «Коли я був хлопчиною у Вірменії» (1926) вірменина Манука Алексаняна. Практично ніхто з авторів книг не був письменником. Автор «Коли я був хлопчиною в Греції» (1913) Георг Деметріус був скульптором, Манук Алексанян – інженером. Очевидно, що кінцевою метою видавця була не поетизація дитинства або країни, родом з якої був автор, а прагматизація і прикладні аспекти знань американської дитини про ту чи іншу країну. Манук Алексанян у короткій передмові до своєї книги написав: “I hope that the reader will find this book interesting and instructive” (Alexanian, 1926: 7). Очевидно також і те, що, незважаючи на надану авторам творчу свободу, їм було запропоновано коло тем, які, на думку видавця, будуть цікаві американським дітям і у загальних рисах дадуть їм уявлення про сім’ю, релігію, свята, школу, традиції, які виділяють описувану країну, роблять її особливою, не схожою на інші. Це простежується в змісті книг. Примітно, що кожен з авторів намагався знайти індивідуальний спосіб спілкування з дитячою читацькою аудиторією. При цьому повість Лі Ян Пхоу вперше демонструє переломлення дидактичної домінанти, властивої зарахованим до дитячої літератури текстам, найбільш значуща у цьому ряду. Взвзявши за зразок твори мемуарно-автобіографічного жанру, письменник водночас інакше підходить до властивого цьому жанру зображення особистості автора як центру твору, чіткого поділу двох тимчасових планів (теперішнє/минуле), характерних для текстів Жоржетт Бєро або Герлуфа Трулле-Стеенструпа. У його книзі відсутня екстраполяція на себе-дитину внутрішніх переживань себе-дорослого з приводу трагічних сторінок історії свого народу, як у Манука Алексаняна, який з перших сторінок описав конфлікт між Вірменією і Туреччиною. Замість цього Лі Ян Пхоу створює текст-бєсїду з емпіричним читачем, орієнтуючись одночасно не тільки на світосприйняття юного американця, але і на його естетичний досвід. Завдяки цьому в тексті нівелюється розмежування теперішнє/минуле, доросла людина/дитина і полемізується ретроспективність мемуарно-автобіографічного жанру. Таким чином, повість «Коли я був хлопчиною в Китаї» розповідає не про минуле автора, а взагалі про Китай і китайців. При цьому просторово-часова організація твору заміщує сприйняття про розказане у юного читача з «давно і далеко» на «тут і зараз», дозволяючи представити йому образи китайців без їх екзотизації і шаблонізації. Через освоєння і переосмислення традиції англосовної літератури для дітей, привнесення в її поетику м’якого гумору, сугестивно проявленого морально-дидактичного мотиву, що заохочує до активної уяви та самостійно зроблених висновків, наповнення її близькими і зрозумілими образами, звернення до дитячих почуттів, Лі Ян Пхоу створює один з перших текстів виховання дитини як читача, де естетичне превалує над дидактичним (Lee, 1887).

Роман «П’ята китайська дочка», що є одним із вихідних і зразкових текстів співіснування і рухомого переплетіння двох різних культур і літературних традицій, також не може бути визнаний «імітацією», адже його аналіз передбачає врахування не лише жанрової динаміки, що спричинила появу у світовій літературі декількох типів роману в межах самого жанру, але й розуміння традиції функціонування жанрових та композиційних елементів роману виховання в китайській літературі. Виглядає дивним, що, незважаючи на значний читацький успіх «П’ятої китайської дочки», підтверджений його перевиданням у 1950 році, і збереження дотепер за ним статусу класики азійсько-американської літератури, про що свідчить включення його у семінарські програми американських і подекуди британських коледжів та університетів, він отримав скептичні коментарі насамперед від критиків азійського походження. Е. Кім визначає роман Дж. С. Вонг як «популяризацію» і «приспособлення», аніж

протест проти викривленого уявлення щодо азійських американців, як цінний «документ азійсько-американської соціальної історії» (Kim, 1982: 72).

У романі Дж. С. Вонг справді наявні риси того європейського роману виховання, в якому «дело идет именно о становлении нового человека» (Бахтін, 1936). Якщо спиратись на них як на основні, то він справді виступає якщо не «імітацією», то «повторенням пройденого». Непоміченим дослідниками при цьому залишається головне – в романі зображене становлення особистості, в ході якого нова людина не прагне власної досконалості і не вимагає досконалості від світу, що її оточує. В євроатлантичному романі виховання новий герой вступає в конфлікт зі старим світом. Дорослішання Джейд Сноу полягає в набутті мудрості прийняття світу з його несправедливістю, ксенофобією, дискримінацією. Так, юна героїня, вступаючи до коледжу, виявляє непокору батькам та намагається донести до них «нові, американські істини» та реалії сучасного життя. А ставши дорослою і досягнувши успіху у суспільстві, вона має змогу подивитися на своїх батьків зі сторони, зрозуміти їхні проблеми, і власне самій стати майже матір'ю для свого наймолодшого брата.

У зв'язку з цим слід наголосити і на домінуванні в романі мотиву підвищення сімейного статусу незаміжньої дівчини як домінуючого порівняно з підвищенням її соціального статусу, що демонструє, наскільки широко представлена не просто проблема жіночої дискримінації, але й наскільки змістовне це представлення. Фактично письменниця оголює природу всякої дискримінації, демонструючи, що сімейна дискримінація є більш принизливою та руйнівною за будь-яку іншу. Саме тому для Джейд Сноу суспільне визнання і статус похідні від завоювання авторитету у сім'ї.

Не можна не зазначити, що на початку XXI століття звучать голоси інших теоретиків, як, наприклад, есе «Ранні китайсько-американські автобіографії: переосмислюючи твори Ян Пхоу Лі та Юн Він (Yung Wing)» Флойда Чуна (“Early Chinese American Autobiography: Reconsidering the Works of Yan Phou Lee and Yung Wing”, 2003) (Cheung, 2014), в якому він іронічно зауважує, що недооцінка цих творів Ф. Чином і Е. Линь відбувається лише через те, що вони “...do not appear to speak to their particular canon-building goals of the 1970s through the 1980s” (Cheung, 2014).

4. Висновки

Ігнорування того, що для творів ранніх азійсько-американських письменників багаті художні традиції кожної з культур стають лише локально обмеженими величинами, стає системною помилкою, яка лежить в основі початкових розвідок творчості американських письменників азійського походження. Натомість літературу, яка зароджувалась на перехресті культур, треба виокремлювати як таку, для якої ці традиції є питомими джерелами, а не зразком-нормою. Це дасть можливість побачити в творах «Коли я був хлопчиною в Китаї» Лі Ян Пхоу і «П'ята китайська дочка» (“Fifth Chinese Daughter”, 1945) Дж. С. Вонг не імітацію чи повторення, а початок нової літературної традиції через переосмислення і деконструкцію вже наявних – євроатлантичної та південно-східноазійської.

Література:

1. Бахтин М. М. Роман воспитания и его значение в истории реализма. Постановка проблемы романа воспитания. URL: <http://lit-prosv.niv.ru/lit-prosv/bahtin-roman-ego-znachenie/postanovka-problemy-romana-vozpitaniya.htm>. (дата звернення: 26.06.2021).
2. Alexanian M. When I Was a Boy in Armenia. Boston : Lothrop, Lee & Shepard Co.,1926. 170 p.
3. Cheung F. H. Early Chinese American Autobiography: Reconsidering the Works of Yan Phou Lee and Yung Wing. a/b: Auto/Biography Studies. Vol. 18. Issue 1. 2014. P. 45–61. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08989575.2003.10846768?journalCode=raut20> (дата звернення: 31.03.2021).
4. Cheung F. H. T. Tsiang: Literary Innovator and Activist. URL: https://scholarworks.smith.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=eng_facpubs (дата звернення: 26.05.21).
5. Freeman B. M. Asian American Radical Literature: Marxism, Revolution, and the Politics of Form. Dissertation: The Ohio State University, 2014. URL: https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_etd/send_file/send?accession=osu1405525061&disposition=inline (дата звернення: 26.05.21).
6. Kim E. Asian American Literature: An Introduction to the Writings and Their Historical Context. Philadelphia : Temple University Press, 1982. 363 p.
7. Lee Y. P. When I Was a Boy in China. Boston : Lothrop, Lee and Shepard Co, 1887. 111 p.
8. Lowe L. Asian American Cultural Politics. Immigrant Acts. Durham and London : Duke University Press, 1996. 252 p.
9. Wand D. H. Asian-American Heritage. New York : Pocket Book, 1974. 308 p.

References:

1. Bakhtin M. M. Roman vospitaniya i ego znachenije v istorii realizma. Postanovka problem romana vospitaniya. Retrieved from: <http://lit-prosv.niv.ru/lit-prosv/bahtin-roman-ego-znachenie/postanovka-problemy-romana-vozpitaniya.htm>.
2. Alexanian, M. (1926). When I Was a Boy in Armenia. Boston: Lothrop, Lee & Shepard Co. 170 p.
3. Cheung, F. H. Early Chinese American Autobiography: Reconsidering the Works of Yan Phou Lee and Yung Wing. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08989575.2003.10846768?journalCode=raut20>.

4. Cheung, F. H. T. (2011). Tsiang: Literary Innovator and Activist. Smith Scholar Works. Retrieved from: https://scholarworks.smith.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=eng_facpubs
5. Freeman, B. M. Asian (2014). American Radical Literature: Marxism, Revolution, and the Politics of Form Dissertation: The Ohio State University. Retrieved from: https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_etd/send_file/send?accession=osu1405525061&disposition=inline.
6. Kim, E. (1982). Asian American Literature: An Introduction to the Writings and Their Historical Context. Philadelphia: Temple University Press, 363 p.
7. Lee, Y. P. (1887). When I Was a Boy in China. Boston: Lothrop, Lee and Shepard Co. 111p.
8. Lowe, L. (1996). Asian American Cultural Politics. Immigrant Acts. Durham and London: Duke University Press. 252 p.
9. Wand, D. H. (1974). Asian-American Heritage. New York: Pocket Book, 308 p.

Стаття надійшла до редакції 28.06.2021
The article was received 28 June 2021